

בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים

רבני העיר צנעא היו עוברים בבתים לראות מקרוב בבדיקת החיטים, ואיך אותן נשים צדקניות אופות מצות. שלש נשים היו עובדות יחד על כל מצה, מתחילת עשייתה ועד אפייתה! באחת השנים לאחר סיום הביקור בבתים אמר הראב"ד מארי יעיש מנצור: "בקיאותן של הנשים בדקדוק הלכות אפיית המצות והכנתם מצריכה את הרבנים לחזור על לימודם!"
(הקדמה ל"משא חיים")

בתימן, שלש נשים היו בודקות זו אחר זו את חיטי הפסח, גרגיר אחר גרגיר, כדי שיהיו בטוחות שנשארו רק חיטים שלימות. כל גרגיר שעורה או חיטה שבורה הן היו מוציאות. ובשעה שהיו עוסקות בברירת החיטים, הן היו מקפידות על השתיקה, שמא תותז חלילה טיפת רוק מפיהן על החיטים... וכך שעות ארוכות היו הנשים יושבות יחד בלי להוציא אף גה מפיהן... אף על פי שהן נטלו תשעה קבין של שיחה... וטוחן החיטים היה שם על פיו מחסום מבוד כל זמן הטחינה.
(ה"הליכות תימן")

"ושמרתם את המצות - את המצוות". (שמות י"א י"ז. ופסחים ט.)
סיפר הגאון רבי מאיר צבי ברגמן, חתנו של מרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך:
"בבית הורי בירושלים נהגו שלא לאכול בפסח שרויה. כאשר נלקחתי לחתן בבית מרן, הוזמנתי כנהוג לעשות את הפסח בבית חותני. שאלתי: "ומה בענין שרויה?" השיב והניח את דעתי, שגם הם נזהרים בכך, איננו אוכלים שרויה...
בחול המועד הלכתי לבית מרן ה"חזון איש", כשהגעתי לביתו קידם את פני מרן ה"קהילות יעקב", נתן לי שלום, ושאל אותי: "האוכל אתה שרויה?" עניתי בשלילה.
המשיך ושאל, "ובבית חותנך?" השבתי, שחותני אמר לי, שגם הם אינם אוכלים "שרויה".

חי"ך רבינו ה"קהילות יעקב" ואמר: "סבורני שלא אמר כך, אלא בגללך. חותנך אינו צעיר, ובטוח אני שקשה לו להימנע מלאכול מצה מרוככת כהרגלו, אבל אין סוף למידת הוותרנות שלו... אני מיעץ לך שתתיר נדרים למנהג זה, ותקל על חותנך, ועכשיו שאתה כאן, תתיר כבר את הנדר..."
וכאשר אמר כן היה. כשסיפרתי לחותני שהתרת נדרים, ואני מעתה אוכל שרויה, חזר הרב שך להרגלו לאכול שרויה..."
(לולי תורתך שעשועי)

"ויוציאנו ה-ו-י-ה ממצרים ביד חזקה!"

כשהיה הגה"צ רבי ישראל מבולזוב בן שש עשרה, נסע על פי פקודת סבו, האדמו"ר בעל "צבי לצדיק" אל הגאון רבי מאיר אריק לקבל ממנו סמיכה. ופקד עליו שלא יגלה לו את יחוסו עד אחר גמר הבחינות... ואכן במשך שבועיים ששהה שם לא אמר לאף אחד מיהו.

כשסיים רבי מאיר אריק לבחון אותו מסר לו פריסת שלום מזקנו. אמר לו רבי מאיר: "שמעתי על זקנך שהוא מופלא באמירת גימטריאות, אולי תשמיע בפני אחד מפניניו".

אמר לו: בהגדה מובא: 'רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב'. לכאורה פלא, מה חידש רבי יהודה בזה? גם יש לבאר מה שאומרים לפני כן: 'אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים, ואלו הן, ולכאורה שתי תיבות 'ואלו הן' מיותרות?

אלא הכוונה היא שאם תביא בחשבון את התיבות של כל עשר המכות תמצא שהם עולים במכוון כדברים שאמר מקודם: "ויוציאנו ה-ו-י-ה ממצרים ביד חזקה ובזע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים". וזהו שאמר: "ואלו הן" לומר שזה בגימטריא בחשבון מדוקדק.

אלא שהחשבון עולה נכון רק אם מחשבים את שמות המכות בלבד, ללא התוספת "מכת" בכורות, ואת זה בא ללמד אותנו רבי יהודה שהיה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב דווקא, בלא התיבה 'מכת'!!!

כשסיים, רבי מאיר אריק קם ברוב התרגשות, קרא לנכדו הבחור קלמן וציוה עליו לבדוק את החשבון, וכשסיים וקרא בהתפעלות: "סבא, זה מכוון!" הכריז רבי מאיר אריק: "ברוך שחלק מחכמתו ליראיו!"
(שו"פרא דיראל)

"כל דכפין". (הגדה של פסח)

מעשה באחד שהזמין לליל הסדר יהודי גלמוד. אותו יהודי לא היה שומר שבת, ועוד לפני ברכת המזון יצא האורח וחזר לביתו במונית. כך קרה גם בשנה השניה...

הסתפק איפוא בעל הבית אם מותר וראוי להזמין, כי מסתבר שגם השנה האורח ייסע לביתו במונית עוד לפני ברכת המזון, ואולי הוא מכשילו בכך?

כשפנה בשאלה זו אל הגאון רבי משה סולובייצ'יק השיב לו מיד: "דבר אחד אני בטוח, אצלך בבית הוא עובר על פחות איסורים מאשר בביתו". ואכן הלה חזר והזמין.

הפעם כאשר הגיעו לברכת המזון לא עשה האורח שום סימן שרוצה לעזוב, ונשאר עד סוף הסדר, שהסתיים בשעה מאוחרת. אחר כך ליווהו בעל הבית, והאורח המשיך ללכת רגלית לביתו.

למחרת פגש המארח את רבי משה בבית הכנסת וסיפר לו את שהיה, שמח רבי משה עד מאד.
(האישי משה"עני"ש)

בליל הסדר בא אדם בשאלה לגאון רבי צבי פסח פרנק: אשתו הפרישה חלה מן המצות, אך המצה המופרשת התערבה בין המצות, ולא ניתן להבחין בה. מה יעשו, איך יאכלו מצות?

רבי צבי פסח השיבו מיד: "הרי בוודאי הפרשתם חצי מצה, ובכן תאכלו רק את המצות השלמות, שאותן בוודאי לא הפרשתם לחלה".
(הצבי ישראל)

בא יהודי לבקש ברכה מה"דברי חיים" על שהוא עומד לקחת מהפריץ את החזקה על הפונדק מיהודי אחר. עצרו רבי חיים: "אתה מתכוון לקחת פרנסה מיהודי אחר?! השיבו: "לא, רבי, זה יהודי שמצווה לקוברו..."

השיבו רבינו: כתוב שלבני ישראל שהיו במצרים היו שתי מצוות, דם מילה ודם פסח, ולכאורה הרי במכת חושך הם קברו את כל היהודים הרשעים שמתו במכת חושך ומדוע לא הזכירו שהיה לבני ישראל גם את המצוה הזו, ללמדנו שלקבור יהודי כזה זו לא מצוה כל כך גדולה...

סיפר רבינו ה"קהילות יעקב": בשעה שהיה הסבא מנובהרדוק מחלק לפני הפסח מצות לבני הישיבה, לא היה לו צורך במשקל, אלא לקח בידו איזו כמות ושיער לפי הכובד. ואמר: 'כאן יש כך וכאן יש כך וכך', וכששקלו אחר כך, ראו שכך היה!
(הקדמה ל"מזרית האדם")

'הגאון רבי בן ציון אבא שאול, לאחר שהיה גומר לבדוק חמץ, בזמן שכולם עייפים, היה מסתגר בבית הכנסת "צופיף", מתחיל מסכת פסחים ומסיים אותה עד הבוקר. ("תפארת ציון")

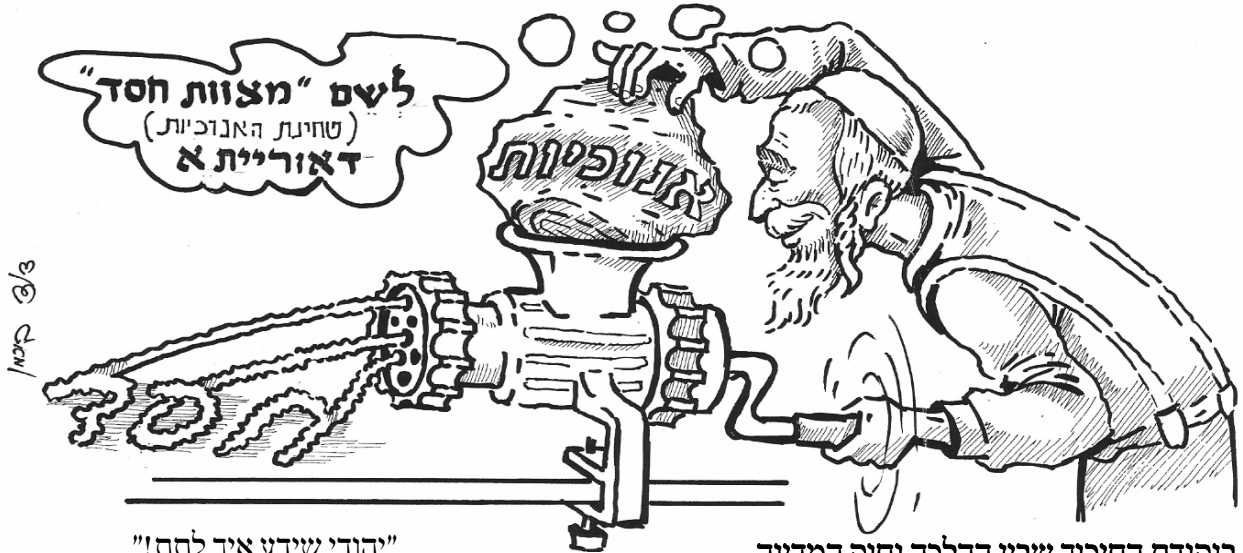

אברך שגר ליד ישיבת מיר נכנס בליל בדיקת חמץ לשיבה. הכל היה חשוך, אך מבית המדרש בקע אור עמום. נכנס לבדוק מה זה. כל הסטנדרים היו מורמים, ובסוף בית המדרש בקצה השמאלי ליד ארון הקודש היה פלורסנט דלוק. הוא היה בטוח ששכחו לכבותו והתקרב לכבותו, אך הנה רואה הוא את הגאון רבי חיים קמיל יושב ולומד במקומו הקבוע! ("נר לשולחן שבת")

בית משפחת הגאון רבי חנוך ורנר היתה מכונה לטחינת בשר מיוחדת לפסח. מכשיר שבאותם ימים היה נדיר למדי. כיון שכך ביקשה אחת השכנות לשאול את המכונה. אלא שנתעוררה בעיה, בבית משפחת ורנר היו זהירים בשרויה, ואילו אותם שכנים לא חששו לכך.

אף על פי כן נמנו וגמרו להשאיל את המטחנה. ונימוקם: 'שרויה אינה אלא חומרא, בעוד שגמילות חסדים היא מצות עשה מדאוריתא'.

אולם כיון שהם היו זהירים בשרויה, שוב לא השתמשו באותה מטחנה, וזו היתה מיועדת להשאלה... ורק כעבור זמן רכשו לעצמם מטחנה לצרכיהם הם... ("ספר הזכרון" לגאון רבי שמואל ברוך ורנר)

"יהודי שידע איך לתת!"

בנקודת החיכוך שבין ההלכה וחוק המדינה

האדמו"ר ה"אמרי חיים" היה מספר על הידור מיוחד בתנור המצות: לזקנו בעל ה"צמח צדיק" היה חסיד בשם ר' מנדל מקמנשט, שהיה מגדולי החסידים - "יהודי שידע איך לתת!"

ר' מנדל היה עשיר. חנות גדולה היתה לו וכדרכם של סוחרים מכר את סחורתו בהקפה. לחלק מן הקונים לא התאפשר לשלם חובותיהם בזמן, ומחמת בושתם היו מסתתרים מפניו.

אולם בימי החגים, כשכולם היו אצל הרבי ה"צמח צדיק", לא יכלו הקונים להסתתר, והיו פוגשים שם את ר' מנדל.

ר' מנדל פנה לכל אחד בנפרד, ואמר בכעס מעושה: "היתכן, קונים סחורה ולא משלמים? ויותר מזה - כשאין ביכולתך להחזיר את חובך הינך קונה אצל המתחרה שלי, וכי כך עושים!?" ומיד הוסיף: "הכנס אלי, וקח סחורה נוספת, אולי תצליח הפעם יותר, ה' יהיה בעזרך וכך תוכל לשלם את חובך."

ואכן בעלי החוב חזרו אליו, והוא נתן להם סחורה בהקפה. היו שהצליחו במסחרם ושילמו את חובותיהם, ברם היו גם כאלה ששוב כשלו, ולא די שלא השיבו את חובם הראשון גם לא היה להם לשלם עבור קנייתם השניה, ובושתם גדלה יותר. אך אל המתחרה פחדו כבר ללכת, ולכן באו אל חנותו בשלישית.

ושוב היה ר' מנדל "משכיל אל דל", והציע מעצמו לבעלי חובו שיקנו ממנו בהקפה, אך התנה עמהם: עתה לא תקבלו סחורה אלא אם תביאו שטרות שיהיו חתומים על ידכם ועל ידי רעיותכם. כמוכן ש"שטרות" אלו לא היו בעלי ערך כספי, רק ר' מנדל עשה זאת כדי שלא יתביישו לקחת שוב בהקפה...

לפני שנסע אל רבינו ה"צמח צדיק" לחוג אצלו את חג הפסח, היה מוציא מהמגירה את שטרותיהם של אלה שלדעתו לא היה ביכולתם לשלם חובותיהם ונטלם עמו.

לאחר שהסיקו את תנור המצות אצל הרבי היה משליך ר' מנדל לתנור הראשון את חבילת ה"שטרות".

כשהרגיש הרבי בכך, פנה אליו ואמר: "מענדל, האסט מיר אנגעהייצט א גוטען 'תנור ראשון', איך בין דייך מקנא מיט דייע מצות!" "מנדל, חיממת לי 'תנור ראשון' טוב! אני מקנא במצות שלך!"

(בטאון ההתאחדות יוניץ' ניסן תשס"ז)

לפני כמאתיים שנה בקיסרות האוסטרו-הונגרית אירע ובאו מלשינים אצל שרי המדינה, שהיהודים מוכרים את החמץ בשטרות, בלי חותמו של "הקיסר ירום הודו".

באותם הימים השטרות היו חייבים להחתם בחותמו של הקיסר, תמורת תשלום "מס הסטמפלא", כך נקרא בפי העם. בדומה למס הבולים שקיים גם היום, אלא שאת השטרות של מכירת החמץ היהודים לא החתימו כדרישת החוק.

כשבא הדבר לפני הקיסר פרנץ יוזף אמר: 'ידוע שאין זה שטר מסחרי, אלא זה ענין דתי גרידא, ולכן אין שטרות מכירת החמץ חייבים בחותמת'.

בעקבות הוראה זו של הקיסר, התעורר ספק בלב הגאון רבי ברוך פרנקל, בעל ה"ברוך טעם", שאם כן יוצא שמדינא דמלכותא השטר פסול, כלומר השטר פיקטיבי וחסר תוקף, והמכירה אינה מכירה! וכך הוא נהג למעשה.

החת"ס חלק על ה"ברוך טעם", ופסק שהשטר כשר. **וסברתו:** שהרי אם הגוי רוכש חמץ יבוא לבית הדין ויבקש לממש את השטר הוא יענה בחיוב. ואם יפנה לבית המשפט, גם שם יוכל לאכוף את השטר. רק שיצטרך לשלם את דמי החותמת. ומדוע מלכתחילה לא מחתימים את השטר? כיון שהקיסר בחסדו נתן פטור מיוחד שלא צריך להחתימו, מפני שאין כוונת הקונה לדרך תגרים, אלא להפקיע מאיסור החמץ. (שו"ת חת"ס ח"א ק"ג)

שנים אחר כך אירעה התנגשות נוספת בין ההלכה לחוק **לפי החוק** דאז רק שטרות שהיו כתובים בגרמנית היו תקפים. אם כך לכאורה שטר מכירת חמץ הנכתב בלשון הקודש נוגד את חוקי המדינה, נשאלה איפוא השאלה האם יש לשטר מכירת חמץ תוקף?

השיב ה"דברי חיים": בוודאי שגם השטר וגם המכירה הזו אינם על פי החוק, ואין להם כל ערך בערכאות, שהרי מכירה שנועדה רק להפקיע איסור אינה מכירה כלל, ולכן גם השטר אינו צריך 'חותמת'. ואם כן מה היא מכירתנו אם אינה מועילה בדיניהם? בהכרח קיומו של שטר מכירת חמץ, נקבע לפי דין תורה ולא לפי דיניהם. (שו"ת "דברי חיים" או"ח ח"ב ל"ז - ועיי"ש דבריו אודות מו"ח ה"ברוך טעם")

הרי שיש כאן שתי דעות: החת"ס הקפיד על כשרות השטר גם לפי חוקי האומות. וה"דברי חיים" סבר שהעיקר שהשטר כשר בדיני ישראל, וגם אם הוא פסול בחוקי הגויים אין בכך כלום.

ונזכה כולנו יחד לאכול מן הזבחים ומן הפסחים שמחים ושישים בירושלים הבנויה!